

Література рідного краю

„ Вділи мені, доле,
за обрій тернову дорогу...”

Григорій Чубай

Людина

Громадянин

Поет

Конспект уроку
з української літератури
вчителя Ядвіжук Тамари
Володимирівни

Література рідного краю

Тема: „Вділи мені, доле, за обрій тернову дорогу...” Григорій Чубай.
Людина. Громадянин. Поет.

Мета: розкрити велич поетового таланту і трагізм долі митця; допомогти учням збагнути внутрішній світ письменника, визначити роль життєвого кредо на вибір тем його творів; удосконалювати вміння виразно читати поетичні твори, аналізувати їх; виховувати почуття гордості за митців українського слова Рівненщини.

Обладнання: збірка Григорія Чубая „Говорити, мовчати і говорити знову”, карта „Літературна Рівненщина”, малюнки учнів.

Тип уроку: урок сприйняття та аналізу твору.

Епіграфи:

В двадцятий вік непросто жити,
Де неспокійна кожна мить,
Де можна атом поділити,
Але душі не поділить...
Григорій Чубай.

Вділи мені, доле, за обрій тернову дорогу,
І зорі тернові вділити також не забудь,
Щоб терном із неба вони опадали під ноги,
Щоб в зоряних тернах вертався мій путь.
Євген Гуцало.

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя

„А світ – вертеп ...

Кажу я з гіркотою: цей світ – вертеп. І, мабуть, щонайважче – у ньому залишатися собою, від перших днів своїх і до останніх не бути ні актором, ні суфлером, ні лялькою на пальчиках облудних, а лиш собою кожної години, а лиш собою кожної хвилини, з лицем одвертим твердо йти на кін...”

- Якою ви уявляєте собі людину з таким життєвим кредо?

Так писав дев’ятнадцятирічний юнак, поет, який уже встиг пізнати світ до глибинної гіркоти й одвертості, встиг чітко і недвозначно окреслити життєве кредо – настільки, щоб йому ніколи не зраджувати. Ім’я йому – Григорій Чубай.

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчання

Час невмолимий: він знищує і дарує, завершує і продовжує, забуває і згадує. Коли сьогодні у складі львівської групи „Плач Єремії” на сцену виходить Тарас Чубай, аби під гітару співати батькові вірші, ми вбачаємо в цьому і глибокий символічний зміст, і духовну незнищенність, і свободу, без яких немає поезії, немає народу.

Творчість Григорія Чубая стала повертатися до читача щойно після смерті автора. Шлях Григорія в літературу не був легким. І все ж його поезія, як трава, проростала і проростає крізь бетон і асфальт, крізь час – і знищити її неможливо.

Виразне читання вірша Г. Чубая „Трава”

Вділи мені, доле, за обрій тернову дорогу,
І зорі тернові вділити також не забудь,
Щоб терном із неба вони опадали під ноги,
Щоб в зоряних тернах вертався мій путь.

Ці слова письменника Євгена Гуцала у повній мірі можна віднести і до Григорія Чубая, життєва путь якого була щедро встелена колючим терням. Як торував поет той шлях зі своїм вивіренним, вагомим словом до читача крізь терни суб'єктивних оцінок, змагань із сильними світу цього, крізь терни байдужості, недовіри, втрат моральних цінностей? Відповідь – у віршах Григорія Чубая, у його короткій біографії.

III. Вивчення нового матеріалу

Як поет, громадянин, патріот Григорій Чубай належить до покоління „шістдесятників”. Саме в „шістдесятництві” його духовне коріння, його основоположні переконання, його палкі прагнення розбудити в людині високу Людську сутність, одвернути її від всесвітньої суєти, захистити від всеобіймаючої брехні панівної тоді радянської ідеології. Це споріднює поезію Григорія Чубая з творчістю Василя Симоненка і Миколи Вінграновського, Ліни Костенко і Василя Стуса, Івана Світличного... У його ранніх творах пронизливо звучать традиційні для того покоління мотиви: романтичне захоплення світом, його відкриттям і неповторністю вражень його красою і справжністю і – не менш вражаюче розчарування брехнею, ницістю довколишнього буття, біль зневіри і розпачу.

Це було покоління нереалізованих творчих можливостей. Величезна творча енергія, яка встигла вихлюпнутися краплями в газетно-журнальних публікаціях „шістдесятників”, була не тільки не потрібна, байдужа суспільству, але й загрозлива, шкідлива з точки зору комуністичної ідеології. Тому-то виступ нового покоління у літературі закінчився репресіями проти цього покоління. По-різному склалися долі митців, але переважна більшість так і не змогла вповні реалізувати свої творчі можливості. Одні були замордовані режимом фізично, інші загнані у глибоке підпілля, треті, зацьковані спецорганами, трагічно рано пішли з життя... Не була винятком і доля Григорія Чубая: цькований і переслідуваний, смерть у молодому віці, визнання і слава прийшли посмертно...

Повідомлення учня про дитячі та юнацькі роки Григорія Чубая

Народився Григорій Чубай 23 січня 1949 року в с. Березини на Радивилівщині Рівненської області. Батько повернувся з війни інвалідом, а мати тяжко працювала в колгоспі. Сім'я жила бідно, як і зазвичай жили у повоєнному селі.

Цікавий факт: із народження Григорій мав би носити інше прізвище, грізне і гучне, - Гетьман. Саме таке прізвище носили його предки, і воно, очевидно, пов'язане з козацьким корінням роду; хтось із далеких Григорієвих родичів прибився до села із козацтва, створив тут сім'ю, а в довіллі одержав таке незвичайне прізвище. А прізвище Чубай належало жіночим прародичам Григорія.

Бабуся майбутнього поета, переймаючись загрозою його зникнення (спадкоємців по чоловічій лінії у Чубаїв не було), передала це прізвище внукові. Отак і став він Чубаєм.

Грицько ріс незвичайною дитиною, серед ровесників виділявся надзвичайною серйозністю, розважливістю, глибокими інтересами, нетерпимістю до підлості і брехні. Любив усамітнюватися, залюбки займався малюванням, перечитав майже всі книжки з сільської бібліотеки. Коли випадала вільна хвилина, любив бувати в урочищі Калиновиця. Сідав під старим дубом і малював буйну зелень дерев, маленьке лісове озерце, світле небо. У шостому класі намалював церкву і школу. А вже після школи створив цікавий графічний автопортрет.

Шкільні роки були пошуком себе. Гриць розвивав у собі різні таланти. Тоді ще не знав, що провідним стане літературний. Хоча за вірші, за любов до книжок і усамітненості прозвали юнака Пушкіном. Друкував свої вірші у газетах Рівного та Дубна.

Декламація вірша „Березень” („Я знаю, коли люди стають поетами”).

Повідомлення №2

Інше захоплення – музика. У підлітковому віці Григорій навчився грати на гітарі. Добре співав, завжди був учасником самодіяльних шкільних вечорів. Пізніше зібрав чималу фонотеку. Як згадує Галина Чубай, дружина поета, вона була вражена, побачивши у скромній сільській хаті під солом'яною стріхою таку багату музичну колекцію – Моцарт, Бах, Вівальді, Бетховен. Були серед Чубаєвих платівок і записи української духовної музики – Дмитро Бортнянський, Максим Березовський, Артем Ведель. Очевидно, музика створювала ту творчу атмосферу, яка була необхідна для плекання юного таланту.

Середню школу Григорій закінчував уже в Козині. Саме тоді на долю юнака падає важке пожиттєве випробування. Надміру „пильні” людці уже вказали на нього недремній держбезпеці, і Чубай потрапив під нагляд як інакомислячий. „Підривали йому здоров'я співбесіди за закритими дверима”, - згадує вчителька Браташук М.Ф. – Такі „співбесіди” отруювали дні і ночі Григорієві, бо він не мав у чому і не хотів каятися, як того щоразу вимагалось, а внутрішня гордість і незалежність юнака завжди найбільше дратувала його „стражів”.

Отримавши атестат зрілості, юнак їде шукати щастя до Києва. Він мав грамоту переможця республіканської олімпіади юних філологів, міг розраховувати на пільги при вступі. Проте студентом Григорій не став: його не допустили до вступних іспитів за виступ перед пам'ятником Тарасові Шевченку. Радянська спецслужба уже стежила за Чубаєм і блокувала йому можливість навчатися.

Так само невдало завершилися наступні спроби Григорія вступити до вузів – Рівненського педінституту та Львівського університету.

Два Чубаєві роки після школи цікаві передусім тим, що вони стали плідними у його творчості. Саме в цей час юний Григорій Чубай написав найкращі ліричні поезії, що увійшли до пізніше укладеного „П'ятикнижжя”.

Учні декламують вірші „на видноколі гроняться вже хмари”, „Коли до губ твоїх лишається півподиху...”

Розповідь учителя

Через кілька років поневірянь таки вдалося вступити до Львівського університету, але довго вчитися Григорієві не довелося: був виключений із вузу.

Щоправда, саме в університеті знайшов вірне кохання і вірну подругу життя – Галину, яка розділила його болі і радощі до кінця. Після одруження оселився у Львові, став спілкуватися з тогочасною львівською духовною елітою, а це теж бралось на карб недремним оком.

Із тих пір життя Григорія Чубая стає безстрашним змаганням із сильними світу цього. Дехто з дослідників творчості поета стверджує, що в цьому змаганні він став жертвою. Не погоджуюся з цим. Поет одержав у ньому моральну перемогу, і це надзвичайно важливо, бо в ті часи на таке могли здобутися тільки винятково стійкі, героїчні особистості.

Рання поезія Григорія Чубая вряди-годи потрапляла на сторінки періодики, у Львові поет стає „недрукабельним” автором. Сталося це після того, як Гриць, не маючи змоги видати власну поетичну збірку, розмножив її в машинописному варіанті. Це вже кваліфікувалося як самвидав. На лихо, примірник Чубаєвої збірки нишпорки держбезпеки знайшли під час обшуку у квартирі В’ячеслава Чорновола. Це вже було досить. А невдовзі поема „Вертеп” потрапила за кордон і була там надрукована. Факт опублікування „крамольного” твору став найголовнішим бар’єром на шляху до наших читачів. Відтак потяглися допити, обшуки, очні ставки. Григорія прагнули звинуватити у зв’язках із закордонними підливними центрами. Але довести цього не зуміли, бо й справді не знайшли доказів такого абсурдного звинувачення. Обмежилися забороною друкуватися, вчитися, займатися інтелектуальною працею.

Аналіз уривків із поеми „Вертеп”

1. „Вирує світ, сміється, плаче, виє...” – до слів „Як жить мені, якщо я ще людина, якщо мені від себе не втекти?”
2. „Диктатори, диктатори, диктатори...” – „І стільки ворогів було в народі, що й весь народ був ворогом собі”.
3. „А світ – вертеп.” – „Боюсь цього „ковтають і жують” !”

Запитання:

1. Чому автор порівнює світ з вертепом (театром)?
2. Що мав на увазі автор під словом „ковтають і жують”?
3. Що викривав і що утверджував Г. Чубай у поемі „Вертеп”? З якими словами і почуттями звертався поет до України?
4. Яка роль риторичного питання „ як жить мені, якщо я ще людина, якщо мені від себе не втекти?” ?

Слово вчителя

У юнацькій поезії Григорій Чубай постає перед читачем зрілим митцем, насамперед з огляду на громадську позицію, серйозний і проникливий погляд на життя. Юнак бачив і висловлював те, що в багатьох головах лише народжувалося, а більшості і взагалі не спадало на ум. У поемі „Вертеп”, найсміливішому, найсильнішому і найвідвертішому творі цього періоду, автор створив картину глобального світового вертепу – суєтного, лицемірного життя, втрати моральних цінностей.

Глобальний (фр.) – загальний, всесвітній; поширений на всю земну кулю.

Та не лише блискуче оскарження „темного царства” являє собою мистецьку довершеність поеми. Тут пристрасно і могутньо звучить голос ліричного „я”, чистої і духовної особистості, яка протиставляє себе всьому содомному вертепу.

Содом і Гоморра – біблійні міста, знищені за гріхи їх жителів.

Поет не мирився з тим життям, у якому „ замість правди сто півправд”, і не збирався розчинятися у загальному вертепі.

Чашу страждань поет випив сповна. У розквіті літ його позбавлено головного для митця – права звертатися до людей, доносити до них художню істину. Змушений був працювати вантажником, підсобним робітником, маляром. Шукав хоч якоїсь нагоди надрукуватися, при цьому йде обхідним шляхом: пише поезії для дітей, перекладає. І дещо таки побачило світ у журналах.

Бажання вчитися приводить Григорія Чубая, як і багатьох його талановитих співвітчизників, до Москви (1978р.), яка в той час сміливо приймала дисидентів (д.-відступник, незгідний), прагнучи висмоктати і сконцентрувати найкращий потенціал радянських республік. Чубай заочно навчається в літературному інституті. У Москві знайшов підтримку, нових товаришів – однодумців. Але хронометр його життя відлічував уже останні роки.

Поета не стало у віці Христа – у 33 роки. Помер він 13 травня 1982 року у Львові. Похорон був скромний: тоді мало хто в Україні знав, що ховають Поета. Усвідомлення втрати прийде пізніше.

Творчість Григорія Чубая стала повертатися до читача після смерті автора. У 1983 р. ж. „Дніпро” видруковує добірку його поезій із чуйним напутньо-прощальним словом Анатолія Жигуліна.

У 1990 році нарешті виходить поетична збірка „ Говорити, мовчати і говорити знову”.

Про значення таланту Григорія Чубая нарешті заговорили. Ось як відгукується про покійного поета наставник, керівник творчого семінару в Літературному інституті, відомий російський письменник Анатолій Жигулін: „ Його вірші потрясли мене ... Гідний подиву талант Григорія Чубая зростав і міцнішав на очах. Його перу було підвладне: і тонка інтимна лірика, і багатопланова філософська поема, і, здавалось би, розкуті, але з високою напругою почуття верлібри, і чудові, ніби срібні дзвіночки, дитячі вірші, і переклади ... Я втратив свого улюбленого і талановитого учня, сучасна молода українська поезія втратила одного з найцікавіших своїх поетів ...”

„Говорити, мовчати і говорити знову” – назва філософської поеми і збірки поетичних творів. Такою формулою можна означити і творчий шлях самого поета: пристрасний романтичний заспів, жорстоке репресивне мовчання і повернення до Слова, уже вагомого, умудреного, осяяного трагічним відчуттям кінця.

Творча спадщина поета невелика. Основу її складають юнацькі вірші. Найвідоміші свої твори Григорій Чубай написав у віці 18-19 років. На одному подиху написано поему „Вертеп”, найціннішу з усього літературного доробку. Тоді ж створені такі шедеври лірики, як „Моя задихана коридо”, „Коли до губ твоїх лишається півподиху”.

Представлення учнями поезій Григорія Чубая

„Байдужому” („Із усіма сміятися і плакати”)

- Яка ідея поезії? Ключовий образ?

„Коли сміються діти”

- Над чим змушує задуматися поезія „коли сміються діти”?

„ В двадцятий вік не просто жити”

- Ознаки ХХ століття. Які вони?
- Розкрийте зміст рядків „Але душі не поділить на половину чи й на більше маленьких підлих душень”.
- Яка роль повторів „в двадцятий вік”, „ за двадцятьох”?

Чистий і сильний голос поета – громадянина, який, сповідуючи ідеали краси і мистецтва, не може стояти осторонь реального світу і його проблем, відчувається в усій творчості Григорія Чубая.

Один із найзаповітніших образів Чубаєвої поезії – образ рідної України.

Поезія „Україні”

IV. Заключне слово вчителя

Поет молодий. Він радіє життю, а воно, мов розпеченим залізом, випікає рану в серці. Він закоханий у землю. Землю, яка увібрала і дитинство, і юність, і зрілість, яка напоєна по вінця дитячим сміхом, яка горіла завжди у пам’яті поета „пожаром калин”, зеленими свічками тополь. Чубай завжди відчував її, все те, колишнє, відчував серцем, душею. Сповідався перед землею, що тримала його на світі.

З твоїх знамен несуч червоне кредо.
Впаду, як треба. Тільки ти – іди.
... Дивлюсь вперед. І бачу попереду
Себе з тобою бачу назавжди.

Слова ці виявилися пророчими. Україна, пізнаючи творчість Григорія Чубая, належно оцінює його тернистий життєвий шлях і високий пафос поезії.

Поезія Григорія Чубая, як трава, проросла крізь бетон і асфальт, крізь час – і знищити її неможливо.

Тарас Чубай, син Григорія, створивши групу „Плач Єремії”, виспівав на всю Україну батькову поезію, врятувавши її від зникнення у безодні Часу. І це схоже на дует – Тарас разом із воскреслим із небуття Григорієм.

V. Домашнє завдання: знайти відповідь на питання „Чи випадковою була трагічна доля Григорія Чубая? Чому його талант не був прийнятий тогочасним суспільством?”